

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

HUSZÁR JÁNOS

EGY PÁPAI TŰZÉR NAPLÓJÁBÓL

Horváth Gyula nyugdíjas pápai gépészkovács nyolc megviselt füzetet őrzött nagybátyjától, *Horváth Páltól*. Az első világháború története található ezekben úgy, ahogyan azt egy pápai katona megélte és rögzítette.

Horváth Pál Somlóvásárhelyen született 1886-ban egy nyolcgyermekes család legidősebb fiaként. Iskolái elvégzése után kereskedőnek tanult Pápán, s ott dolgozott különféle vegyeskereskedésekben. Éppen önállósulni készült, üzletet akart nyitni, mikor kitört az első világháború.

A bevonulása előtti napokban naplót kezdett írni, s a háború négy esztendejében folyamatosan lejegyezte mindazt, ami vele és körülötte történt. Bár egy tarackütegnél ő csupán a lőszerutánpótlás szervezője volt, s így lovával állandóan a tüzelőállásban levő ágyúk és a lőszeres kocsik között járt, mégis mindent tudott, ami azon a frontszakaszon történt.

Előbb az orosz fronton szolgált, majd a román és szerb arcvonalon, végül az olaszok ellen harcolt. Nem tudjuk, milyen rendfokozattal vonult be tartalékosként a Kassán állomásozó 6. nehéztarackos osztályhoz, de a háborút, számos kitüntetéssel, főtűzmesterként fejezte be.

Az összeomlás után Pápára hazakerülve egyik testvérénél dolgozott, aki kőfaragó volt. A gazdasági válság a kisüzemet tönkretette, Horváth Pál Bakonygyepesre került a vendéglőbe, udvarosnak. Onnan Várpalotára költözött, ahol a Városgazdálkodási Vállalatnál kapott állást.

Nem nősült meg, magában élt, parányi szobájában idős korában is katonás rendet tartott. Életmódját puritánnak mondhatjuk. Gyorsan távozott az élők sorából. 1971-ben egy vasárnapi ebédről hazafelé tartva a várpalotai kórház kapujánál összeesett és meghalt.

Mielőtt Pápát elhagyta volna, felesleges holmiját egy ládába helyezte, s megőrzésre öccsére bízta. Mikor halála után a ládát felnyitották, kitüntetései, katonasapkája, háborút járt varrókészlete és egyéb holmija mellett megtalálták nyolc füzetben háborús naplóját. Ez öccse fiának, Horváth Gyulának, aki hűséggel őrizte, kedves olvasmánya lett. De bármennyire szerette is a naplót, 1993-ban mégis megvált tőle, átadta e sorok írójának megőrzésre és hasznosításra.

Mivel a napló meglehetősen egyéni írásmóddal készült, nehezen olvasható, féltem, hogy senki sem fogja vállalni a közzétételt és feldolgozást. Éppen ezért magam fogtam neki a munkának. Nem kis fáradtsággal sikerült az első füzet anyagát legépelni. Ekkor derült ki, milyen érdekes és értékes kordokumentum rejtőzik ezekben a füzetekben.

Ez az egyszerű ember kitűnő megfigyelő volt, így sok olyan dolgot is lejegyzett, mely nem szerepel már publikált első világháborús emlékiratokban. Stílusa erőteljes, nem bőbeszédű, a naplóban csak lényeges dolgokat találunk.

Feltehetően este, vagy a következő nap reggelén írta le pár mondatban az eseményeket, így azok rendkívül frissek. Ebből adódik az az érdekesség is, hogy a jelen és múlt idő gyakran változik a naplóban, néha logikátlanul is. Ez bizonyos drámaiságot biztosít írásának.

Erénye még az őszinte hang: nem kertel, leírja azt, amit érez.

Időnként összefoglalja az előző hetekben történeteket. Ezek az összegzések rendkívül értékesek.

Az elmúlt évtizedekben az Osztrák–Magyar Monarchia haderejét a katonai szakírók közül többen rendszeresen becsmérelték. Ez a napló azt bizonyítja, hogy sem szervezettségben, sem fegyelem, vagy harci morál tekintetében nem volt szégyenkezni valója 1914-ben sem az akkori honvédségnek, sem a közös hadseregnek. Méltó ellenfélnek bizonyult a nagy létszámfölényben levő orosz hadsereggel szemben.

Döbbenetes a háborús pusztítások leírása. Az emlékiratból az is megállapítható, hogy a magyar csapatok jóval emberségesebben, kulturáltabban viselkedtek a hadműveleti területen, mint ellenfeleik.

Ezek után szeretném úgy közölni az 1914-es háborús esztendő eseményeit, ahogyan azt a naplóíró feljegyezte.

Néhány kifejezés azonban magyarázatra szorul.

A naplóíró Horváth Pál üteget következetesen battériának nevezi, a vonulást, menetelést marsolásnak, az elvonulást abmarsnak. Gyakran emlegeti a staffelt, ami tulajdonképpen az üteghez tartozó lőszeres kocsiszlopot jelenti. Ez harc idején mindig jelentős távolságban állt az ütegtől, onnan szállították a szükségletnek megfelelően a löszert, a municiót az ágyúkhöz. Ennek a szervezése volt a naplóíró feladata.

A katonáknak járó élelmet gyakran menázi, az élelmet szállító kocsisort trén néven említi. Az egészségügyi katonákat szanitéceknek, az árkászokat pioníroknak nevezi a napló írója. Érdekes módon az ideiglenes táborhelyet következetesen lágér néven szerepelteti.

1914-BEN TÖRTÉNT

1914. július 29-én.

29-én. Még az izgatottság el sem múlhatott a részleges mozgósítás óta, újból egy világraszóló esemény érte a nemzetet. A mai napon az általános mozgósítás elrendelést, mi városunkban (Pápán) ... este 6 órakor nyilvánosságra került.

Így az évek óta folyton lappangó elkerülhetetlen párbajra a nemzetek kihívása megtörtént. A kilátás ezek után csak az lehet, hogy a világ eseményeiben még elő nem fordult mérkőzésre van kilátás. Itt az egyik félnek a porondon kell maradnia. De melyiknek? ... Kérdés. Lelkesedés, lehangoltság, sírás-öröm, vidám és bús arcok, ilyesmit lehet látni az embereken.

Ezek után nekem is el kellett készülnöm arra, mit a haza követel. Pedig reám nézve ez igen kellemetlen időben jött (üzletalapítás).

30-án. Még az üzlettel összefüggő dolgokat jártam. Ezen nap már a ... berukkolókkal a város igen élénk lett. Az állomáson a forgalom rendkívüli. Este fátyásmenetet rendeznek és tüntetve örvendenek. Vajon minek?

EMÉRI NAP

AZ 1914. ÉVI HÁBORURA.

JÓSÁGOS KIRÁLYUNK ÖFELSÉGE

I. FERENCZ JÓZSEF

Szeretett hazánk védelmére a barbarismus és a gyilkosok ellen kénytelen volt hazánk fiait harcra szólítani. Fegyvercink az igazság, humanismus és az örök béke érdekében dördültök meg. Szent és igazságos ügyünk érdekében esdve

kérünk:

MENNYEI ATYÁNK

Szerezz győzelmet számunkra, dönts meg a kapzsi és a gonosz ellenség hatalmát örökre, üzd el őket előlünk.

Óvd meg, a háboruban levő szeretett

Festőváltás Horvátok Sajtó

hogyan családjához mielőbb örömben és boldogan övéinek öröme visszalérhessen.

A háboruba indulás napja:

1914. *Augusztus* 1. nap

A visszaérkezés örömnappja

191..... hó..... nap

31-én. Ugyanaz a város képe. Senki nem dolgozik, mindenféle munka megszűnt, mert jobbra a bevonulás a munkáskezeket vette el a munkától, ki pedig nem rukkolt be, annak az események vették el a munkakedvét. Én ugyancsak elkészültem, hogy a hajnali vonattal indulhassak.

1914. augusztus hó.

1-én. Tehát én is elbúcsúztam hazulról. Vajon láthatom-e még viszont az otthonmaradottaimat? Erre nehéz választ adni. Ezután elindultam az állomásra, hova Miska Dénes és Laki Gyula kísért el. Végre késéssel beérkezett a zsúfolt vonat, melyen én is utaztam. Négy óraker a vonatban ültem, mely kirobogott az állomásról. Vonatunk, amerre ment, az állomásokon megható jelenetek játszódtak le, mivel a fiú a szülőitől, feleség a férjőtől, testvér a testvértől búcsúzott. De emellett a lelkesedés is erősen nyilvánult meg.

Nagyobb állomásokon, mint Győr, Komárom stb. vonatok állnak felszerelt katonasággal, kiket már biztos cél felé visznek. Így érkeztem a délelőtti folyamán Budapestre. Itt a tolongás és forgalom leírhatatlan. Innét már csak katonavonatok közlekednek.

Végre délelőtt 11 óraker előáll a Kassa felé induló vonat... Az állomások képe erre is olyan, mint az előbb említettek, hol vonatunk megállt, a népek lelkesedésre buzdítottak, így ért vonatunk este tíz óraker Kassára.

Két ízben voltam Kassán, elég jól vagyok benne tájékozva, de most alighogy reá ismertem. Hogy itt mily kép tárul az ember elé, az hallatlan, a városban menni alig lehet. A járdák, kapualjak, középületek, vendéglők telve vannak berukkolt egyénekkel. Mikor leszálltam a vonatról, mindjárt találkoztam ismerősökkel, kikkel több vendéglőben jártunk, hogy valami vacsorát kaphassunk, de persze ez már nem sikerült, mindenütt kifogyott az élelmiszer. Így bementünk a kaszárnyába... itt már otthoniasan éreztük magunkat, miután volt elég ismerős. Az éjet jobbra ébren töltöttük.

2-án. Reggel jelentkeztem, be lettem osztva az első üteghez, hol a gyakorlataimat töltöttem. Délre már katonaruhában néztem a világot. Még napokig jöttek a berukkolók folyton, s ugyancsak szállították a lovakat is... naponként a felszerelések kiosztása, szóval az üteg teljes felkészítése körül fáradoztunk, mely úgy tizedike táján jobbra rendbe is jött nagy fáradtsággal.

Ezek után naponként kivonulások voltak, hogy a sok új ló beletörődjék az új szerepbe, és a legénység is gyakorolja magát. Ezen idő igen hosszú volt nekünk, persze azt senki sem tudta, hogy mikor indulunk a harctérre, pedig már azt szerettük volna, hogy minél előbb ott lehessünk, szóval azért lelkesedtünk.

Ez alatt az idő alatta a város helyőrsége naponként indult a harctérre, a város közönsége lelkes tüntetéssel, mindennemű ajándékok s virágok kiosztása mellett engedte őket útjukra. Már elmentek a gyalogsági ezredek, a könnyebb tüzérség, lovasság, csak még mi voltunk. Ez alatt az idő alatt egy éjjel reptülőgépek jelentek meg a környéken, melyek fényszórával világították meg a várost. Lett persze erre nagy zűrzavar, a nép megrémült, hogy bombázni fognak, de ez nem következett be. Persze a kaszárnyákból alaposan lödöztek rájuk. De most már ütött a mi óránk is!

17-én. Reggel hat óraker ütegünk menetkészen állott. Divízióink a nagy gyakorlótérre vonult, hol előbb tábori misét hallgattunk, utána pedig Rádl divíziókommandant előtt, ki az eskü szövegét olvasta, letettük az esküt. Ezután a tábori lelkész magas szárnyalató és buzdító beszéde következett, mely soknak könnyet csalt a szeméből. Isten áldását kérve fegyvereinkre azzal fejezte be beszédét, hogy nem víté ellenséggel lesz dolgunk, hanem oly szájalmas csapatall, kit nem a hazájáért való lelkesedés, hanem a kancsuka és a mindenféle válogatott fenýtékek félelme visz a harcba...

18-án. Királyunk születésnapján reggel korán keltünk, igaz, nem is igen pihentünk az izgatottságtól. Szép idő van. Ütegünk az udvaron állt, kerekei virággal díszítve, csövei szinte befonva.

Nyolc óraker, az ima elfúása után ilyen díszesen kiindult ütegünk a kaszárnyától a vasúti állomásra. Az első ágyún egy hatalmas neimzeti zászló lengett, a legénység, úgyszintén a lovak, mind kivirágozva voltak.

Így mentünk keresztül Kassa városán a nép tüntetése között. De sírás is volt elég a Julcsák és Marcsák részéről, kiket ily hirtelen itthagynak a katonafiúk. Megemlítésre méltó azon eset, mikor a kaszárnyából kiléptünk, és az utca sarkához értünk, egy öreg anyóka szentelt vízzel hintett bennünket, és azt jósolta, győzni fogunk, de sok vérbe fog kerülni. Megérkezve az állomásra azonnal hozzáfogtunk a bevonulózáshoz, mely rövid idő alatt meg is történt. Délben 12 óraker pedig 60 vagonból álló vonatunk 2 hatalmas mozdonytól vonatva prűszkölve kiindult a kassai pályaudvarról Mezőlaborc felé.

Ezután míg vonatunk magyar földön ment, lelkes tüntetésben volt részünk a civil nép részéről. Az állomásokon, hol megálltunk, gyümölcsöt, süteményt, cigarettát, virágot osztogattak... vonatunk éjjel

érkezett Mezőlaborc határállomásra. Ezek után átléptük az osztrák (galíciai) határt... Mezőlaborcon kétfelé vettük vonatunk, miután itt már igen hegyes vidék van, így folytattuk tovább utunk Przemýsl felé, hova huszonnégy órai utazás után megérkeztünk. Idáig már újból egyesült vonatunk.

19-én. Délben egy órakerkeztünk Przemýslbe. Ez igen nagy állomás... A kirakodással hamar végeztünk... Rögtön megkezdette a marsolást, és a 12 kilométerre felvő Medyka (mely a vár egyik erődje is) faluba értünk, hol be lettünk szállásolva éjfelre... Itt mindenütt katonai munkálatok folynak, vagyis a vár megerősítése, dróttakadályok, földsáncok, az útegek beépítése stb.: ezer és ezer ember dolgozik ezeken. Medyka falu már tele van más csapatokkal is... Abban, hogy pár napot Medykán töltünk, alaposan csalódtunk. Már az éj folyamán parancsot kapott a további marsolásra.

20-án. István király napján a battriánk már reggel öt órakerkeztünk... elindult. Ezen a napon töltöttük be a fegyvereinket. Így marsoltunk 20-ától egész 25-éig, mikor este megérkeztünk Belzec határvároskába, mely vasúti végállomás az orosz–lengyel határon. Jó meleg idők voltak, sok port is nyeltünk ezen úton, de megtanultuk a nélkülözést is, miután tréningünk nem tudott ellátni bennünket a szükséges élelmiszerekkel... A vízvást is tiltották erősen. Az éjfel itt Belzecen szabad táborban, sátorlapok alatt tölthettük...

26-án. Reggel öt órakerkeztünk a battriánk készen áll az indulásra, szép, tiszta nap mutatkozik. Már tudtuk, hogy az ellenséges határ nem messze lehet.

Belzecig az úton már látható volt a betörő ellenség pusztítása és rablása. A határhoz közelfekvő falvak ki voltak rabolva, több községet felperzselték. Az országút telefonoszlopai mind ki voltak vágva, a drótok szétszaggatva. Belzec határában már voltak harcok, ezt bizonyítják a rögtönzött fedezékek, továbbá az elesettek sírjai.

Fél hatkor érkeztek az ellenséges határra, melyet részünkről a fekete-sárga, orosz részről a piros-fehér oszlopok jeleznek. Most tehát ellenséges földön vagyunk! Mintha még ezen oszlopok is tudnák, hogy ellenségként állnak szemben, úgy meredeznek egymásra... Így vagy hat kilométert marsolva érünk egy fűrésztelephoz, mely előtt dombláncolat húzódik... hirtelen a 3-as honvéd tüzérek parancsot kapnak a tűzvonalba felvonulni, mely a dombláncolat innenső felén van...

Divisióink szinte odaért a fűrésztelephoz, hol éppen Molnár vezérőrnagy, honvéd dandárparancsnok állt, és alezredestünk jelentése után, hogy a 6. nehéz tarackosztály megérkezett a harctérra, Molnár tábornok „Isten hozott!” szavakkal üdvözölt bennünket, és mindjárt parancsot adott az első üteg felvonultatására a tűzvonalba...

Ekkor volt délelőtt kilenc óra, de... részünkről a helyzet kritikussá vált. A fölöttünk túlsúlyban levő ellenséges tüzérség csak úgy öntötte a tüzet állásainkra... De azért dicsőségére legyen mondva, úgy a gyalogság, mint tüzérségünk megállta a helyét.

A harc mind jobban dühöng, erősen szállítják sebesültjeinket, a honvéd tüzérség már a legnagyobb veszélyben forog, ezen ütközet részünkről elveszett a nagy túlerővel szemben.

Elrendelték a visszavonulást, de sürgősen! A tábornok hadsegédje nyargal hozzánk, hogy azonnal szüntessük be a tüzet, és vonuljunk vissza. De a battriánk hathatósan lötte az ellenséget és a visszavonulással késett. Erre már a tábornok maga jött, hogy azonnal vissza, mert késő lesz. Ez igaz is volt, mert már a municiót, mely az ágyú mellett volt, nem tudtuk elhozni, ott kellett hagyni az ellenségnek.

Tehát délelőtt tíz órakerkeztünk veszteségünkkel eldől a csata sorsa, csak egy szerencse volt még részünkről, hogy az ellenséges tüzérség az utat vette tűz alá, mert akkor [a] rengeteg csapat, mely ezidő alatt ott állt, a mindenféle sok fogat nem menekülhetett volna.

27-én. Csapatunk újabb állásokba helyezkedtek el, a battriánk, illetve divisióink még tegnap este új állásba vonult, s beásta magát, melyen késő éjfelig dolgozott. Reggel öt órakerkeztünk a harc, mely igen erősen tartott késő délutánig... Az ellenség rohanva hagyta el állásait. Ma divisióink, különösen a battriánk szép teljesítményt csinált, egy orosz üteget teljesen széjjel lőtt... az ágyú mellett levő legénységnek a lafetta a bal lábait mind leszelte, amint lövedékünk eltalálta. Még ezen az estén csapatunk és mi is előre nyomultunk pár kilométert, hol egy völgyben táboroztunk...

28-án. Az ellenség újból felvette a harcot, mely borzasztó erővel indult meg és ma reánk nézve újból szerencsétlenül végződött. Ez az ütközet Kumarowó körül folyt, az ellenség itt igen nagy erőket vitt a harcba, és csapatunkat majd teljesen megsemmisítette. Már ezen az éjfel a miskolci 17. tüzérezredet, mely lágerben volt, teljesen megsemmisítette rajtaütésével.

Divisióink szinte visszavonult Tomaszow alá, hova a többi csapatok is gyülekeztek. A harcot már csak azon egységek folytatják, melyek a visszavonulást fedezik. Délután úgy öt óra tájban a város

környékén összegyűlt és a vereségtől megrendült csapataink között nagy riadalom támadt. A város környékén elterülő erdőből visszavonuló hátrvédeinket ellenségnek nézték, és egy ostoba kiáltás: „Jön az ellenség!” – oly pánikot idézett elő, hogy a további rendet alig lehetett fenntartani. A trén – munició – szanitéckocsi rohanva egymást törték, zúzták és borogatták fel.

29-én. Reggel újból előrenyomultunk, csapataink megint megkezdték a támadást, miután még a harc eldöntetlen maradt. Divíziókat sürgősen hívták segítségül a délelőtti folyamán. A nehéz ágyúkkal és munició kocsiakkal ügetésben kellett előre vonulni a meleg napon. Egy erdőn keresztülmenve tengelyig sülyedtek ágyúink a homokba. Az erdő szélén ezen a napon battériánk szintén jó szolgálatot tett.

30-án. Erősen kiújul az ütközet, dél felé az ellenség kezdi visszanyomni csapatainkat, a 34. kassai ezred nagy veszteséget szenved, egy századából 30–40 ember kerül vissza, de újból a tűzbe zavarják őket. Mégis sikerül az ellenséget feltartóztatni az előrenyomulásban. Mint tapasztaljuk, az ellenségnek szokásává vált, hogy a falvakat, majorokat, szóval minden épületet, ahol keresztülvonult, felgyújtja. Este bármerre néz az ember, csak tüzet lát, egész falvak egymás után gyúlnak ki és nappali fényt árasztanak.

31-én. Battériánk más állást foglal el egy úton, hol a gyalogságnak is volt fedezéke. A harc ma is elkéseredetten folyt, az ellenséges tüzérség állásunkat belőtte olyannyira, hogy a helyzet kritikussá változott. Én épp két kocsi municiót állítottam az ágyúkhöz, de kevés mentette, hogy az ellenséges gránátok el nem söpörtek bennünket kocsistól, lovastól. A battéria előtt álló major nagy pajtáiba csaptak most a lövedékek, melyek azokat felgyújtották . . . Battériánk ismét más állásba volt kénytelen menni. Még a nap folyamán az ellenség vissza lett szorítva és visszavonult.

1914. szeptember hó:

1-én. Divíziónk előre vonul, mert az ellenség ezen a részen teljesen visszavonta csapatait úgy, hogy ma nem is érintkezünk vele.

2-án. Újból egész nap marsoltunk, de az ellenséget sehol nem leljük, mi nagyon gondolkodóba ejt bennünket. Vajon miért van ez?

3-án. Ismét mars. Persze kifelé Lengyelországból most már. De ezen napot, ki erre elhaladt, nem hiszem, hogy életében el fogja felejteni. Ugyanis végigvezettek bennünket a halál mezsgyéjén.

Elhaladtunk azon major mellett, melyben a 17. tüzérezred a 28-i végzetes éjszakán táborozott, mikor az ellenség váratlanul megrohanta. Ennek a majornak a környéke nagy terjedelemben mocsár, vagyis ki a szűk útról lelép, az a mocsárba vész. Ezen ezred minden ágyúja, lovai, a legénység kevés kivételével mind a mocsárba sülyedtek. A ló alatt a lovasa, együtt szenvedtek ki . . .

Ezt a szomorú helyet elhagyva beértünk egy erdők közti homokpusztaságba, itt még borzasztóbb látvány tárult élénk. Itt dült a harc a legkegyetlenebbül, itt kaszálták le közös ezredeinket . . . Le nem írható büz fogadott bennünket . . . oly nagy melegségben, mint nappal itt van, öt-hat nap óta a halottak temetetlenül fekszenek, úgyszintén a lovak is feloszlásnak indulva. Már vagy három nap óta folyton temetik a halottakat, még párszáz most is temetetlenül hever a forró homokban . . . Ilyen képek közt megyünk tovább. Mindenütt a sírokat ássák, egy-egy sír 3-4 lakót fogad be, a tábort lelkész lassan megy egyiktől a másikhoz, csendben elbúcsúztatja őket, leföldelik. Ennyi a földi élet!

4-én. Ugyancsak menetelve átléptük Galicia határát. Ezen éjjel borzasztó volt ránk nézve, a nagy hideg esőtől teljesen bőrig áztunk.

5-én. Tovább marsolva hideg szélben és esőben visszaértünk egy kedves helyünkre, hol már táboroztunk, mielőtt az ellenséges földre értünk. Persze, most már nem meneteltünk olyan biztonságban, mint az előbbi táborozásnál.

6-án. Reggel öt órakor divíziónk menetkészen áll, mikor el is indul. Rawaruskától pár kilométerre tűzvonalba megy. Már kora reggel igen heves harc fejlődik ki, orosz részről nagy erő van felvonulva. . . A harc mind jobban erősödött a nap folyamán, csapataink fő célja az, hogy az ellenséget meggátolja a további előretörésben. Ezen napi harc csak az éj folyamán gyengült kissé.

Éjjel igen erős hideg van.

Ezen nap hiába vártuk délben a megváltó konyhát, nem jött. Kenyerünk ugyancsak nem volt, így éhezünk egész nap, mikor késő este kaptunk egy kevés teavizet egy darabka cvibakkal. A nap folyamán nagy melegségek vannak, az éjjel azonban nagyon hűvös.

7-én. Reggel négy órakor újból nagy erővel megkezdődött a gyalogsági harc, mit később a tüzéség vett át, és ez így tart késő estig eldöntetlenül. A mi ütegünk is bent volt alaposan az ellenséges tűzben, kivált a 2. battéria staffelje, mely az országútról jobbra-balra állt. Jobbról-balról csapkodtak hozzánk a gránátok, egyszer csak egyik a 2. battéria municíós kocsjába csap és két lovat megöl. Emberéletben szerencsére kár nem esett. Egy szilánk az én lovamon felkötött csajkámát vágta be.

Az éj folyamán battériánk állást változtatott, beásta magát, de ezt a helyet ott kellett hagynunk, miután erre parancsot kaptunk. Ezen éjszakán történt velünk azon humoros eset, hogy egy ágyúfogat hat lóval elszökött, mi egyelőre meg sem lett. Így csak három ágyúnk maradt, miután ezen ágyút lovak nélkül nem tudtuk szállítani.

8-án. Reggel Rawaruskán át vagy 15 kilométert marsolva újabb tüzelőállásba mentünk, hol már szinte dühöngött a harc. Itt újból beástuk battériánkat, mi nagyon sok időt vett igénybe, és a légénységet is megerőltette. Ezen erős harcokban jobbra éjjelre kerülnek az ilyen munkák.

9-én. Reggel öt órakor hatalmas erővel megkezdődött a tüzéségi harc, mely mindjobban fokozódott, s tartott délután négy óráig. Ekkor battériánk kivonatott a tűzből.

Ekkor az ellenség kezdett erős tüzelést, mely ezideig hallgatott. A falvak, melyek a harc vonalába estek, a becsapódó lövedékektől kigyulladtak, a lakosság rémülve menekült, a sírás, jajgatás, mit véghez visznek, az emberben a vért megfagyasztja.

Ezen nap battériánk az ellenség megfigyelőjét, mely egy toronyban volt, lelőtte, s egy nagyobb löszertartálékját is megsemmisítette. Az a hír kelt szárnyra, hogy csapataink az ellenséget már jobbra bekerítették.

Itt felemlítem, hogy ezen galíciai nép közt nagyon sokan vannak, kik az oroszokhoz húznak (árulók). Épp ma látuk, amint egész családokat kísértek, férfit, asszonyt, gyermeket, kik szalmával kitömött maszkokat állítottak ki célnak, mivel gyalogságunkat megtévesztették. Persze ezek elvesztik méltó büntetésüket.

10-én. Kora reggel heves gyalogsági és tüzéségi harcra ébredünk. Battériánk állást változtatott, majd járhatatlan úton kellett menetelnünk és igen sokat vesződünk a vontatással.

A harc most is rettenetes erővel folyik egész nap. Vitéz honvéd ezredeink egyik rohamot a másik után csinálják a túlnyomó ellenségre, kitől sok foglyot is ejtenek. Ez csak kitűnő és fölényben levő tüzéségének köszönheti, hogy állását tarthatja. Ezen harc kisebb mértékben éjjel is folyik.

11-én. . . . reggel fél öt órakor tüzéségünk megkezdte az ellenséges állások lövését. Az ellenség a tüzelést nem viszozza. Állítólag a municiója fogytán van és cselből szanítéc-kocsikon szállít municiót. Ez elhíhető, a mi részünkről belátják az állását.

Annál jobban támad a gyalogsága ma, úgy látszik, erősítést kapott. Tüzéségünk több falut tűz alatt tart és felgyújt, melyben az ellenség tanyázik.

Így megy ez egész nap.

Este nyolc órakor azonban harc kezdődött, mely felülmúl minden eddigit. Most az ellenség bebizonyította, hogy van löszere. Oly tüzéség keletkezett, hogy a föld rengett belé. Az ellenség át akarja törni vonalainkat, de visszaveretik. Ekkor megtörtént azon sajnálatos esemény, hogy tüzéségünk saját gyalogságunkat lötte. A harc mindjobban erősödött, az ellenség mind több-több tartalékot hozott rohamra. A napokig tartó rettenetes harc eldőlt – az ellenség áttörte vonalainkat, részünkre nem maradt más hátra, mint a visszavonulás.

Divisionánk éjjel 11 órakor elhagyta állását, és Nyinerow felé vonult vissza. A reggel az országúton talált bennünket.

12-én. Kora reggel, miután a lovakat az országúton megettették, a mars megkezdődött újból és tartott késő éjjel. Utunk sürgős volt, mert az ellenség erősen a sarkunkban volt. De már utóvédünket nem kerülte el a végzet, ezt az ellenség utolérte, és teljesen szétverte.

13-án. Kora reggeltől egész napon át és egész éjjel meneteltünk, egy óra vagy fél óra szünet volt, míg a lovak a zabot elfogyasztották és mi is valamit ettünk.

14-én. Tovább folyik a visszavonulás, az utak, melyek ki vannak jelölve számunkra a szökésre, azok borzasztók. Lovaink a kimerüléstől már kezdenek kidőlni, a légénység is rendkívüli mód szenved.

15-én. Tovább Przemysl felé marsolunk, és sötét este oly úton járunk, hogy az ember megborzad tőle. A sok fogat egymásra zsúfolva törli-zúzza egymást. A könnyű tréncokcsik az árkokban hevernek, tartalmukat az éhes gyalogság hurcolja szét, láрма és káromkodás . . . Itt egy nehéz municíós kocsink egy szegény gyalogoson keresztülgázolt, ki is szenvedett azonnal.

16-án. Miután az egész éjet úton töltöttük, a délelőtt folyamán Kosenicza majorhoz értünk. A kastély udvarára az ágyúink lettek beállítva és itt volt egy kis pihenőnk. A kastély hercegi, természetesen a gazdája nincs itt, de annál több gyümölcsöt hagyott vissza, melyhez mi olcsón hozzájuthattunk.

17-én. Letelt a pihenő, és újból megkezdettük a vándorlást, nehogy az ellenség vendégszeretetét keljen élveznünk.

18-án. Folytatjuk a tegnapi Jawornik irányába, s tovább Wazsovón át.

19-én. Ismét a tegnapi program, úgy látszik, az egynapos pihenőt kipótolatták velünk, pedig már újból fogy az erő.

20-án. Éjjel és nappal folyton marsolunk a hideg esőben, teljesen át vagyunk ázva s kimerülve, mit még jobban fokoz az éhség. A tréning nehezen tud élelmet szerezni, miután minden csapat úton van, az élelmező oszlop is. A rossz utakon ágyúink, kocsijaink a sárban elülnek, a lovak kifáradva nehezen bírják a vontatást. Ilyenkor a legénységnek kell előbbre segíteni, kik szinte már nem látszanak a sártól. Ugyancsak így vannak más csapatok fogatai is. Az utakon 2-3 sorban menetelnek a kocsik, sőt az utak mellett a földeken is. A sok trén, tüzéség, municíós oszlopok, szanitéc fogatok, pionírfogatok és még tudja az Isten, mi nem. A fogatsorok több kilométer hosszúságot tesznek ki, és ha egy elakad vagy eltörik, akkor az egész hosszú sor kénytelen addig állni, míg az utat szabaddá nem teszik.

21-én. Újból tovább menetelünk, semmi pihenés.

22-én. Megint csak a tegnapiiban van részünk. Az eső folyton esik, az éj úgy mint a nappal az úton talál bennünket. Ma végre délután lágerbe mentünk.

23-án. Újból nincs pardon, csak előre. Az eső folyton esik éjjel-nappal. Az éjjelek nagyon hidegek, kiszáritani sem tudjuk a ruhánkat. Az is nagyon rossz, hogy nem tudjuk, hova megyünk. Ezen nap délutánján mégis megállapodtunk, lágerbe mentünk. Persze ilyenkor, ha faluban van is a láger, nehezen jut az ember fedél alá, mert mindenféle csapattal túl van zsúfolva.

24-én. Délben újból tovább meneteltünk, addig tartott a pihenő, de a menetelés késő estig.

25-én. Reggel hat órakor megint tovább mentünk. Utunk Jaroslau városon keresztül vezetett. Innét tovább Stepwenigbe értünk, hol aznap maradtunk is.

26-án. Reggel útrakelve a délután folyamán Olpinyba értünk, hol le is lágereltünk. Ez egy nagyobb község, hosszú, az út mellett húzódik kétfelől. Ezen vidékig terjed ki Przemysl külső védelme, itt kisebb dombláncolatok húzódnak.

27-én. Itt battériánk a kijelölt tűzállásba beásta magát. Ennek már örültünk, hogy kissé megállapodtunk.

28-án. A fentebb említett állást otthagytuk, de ezen falunál másutt jelöltek ki másikat számunkra.

29-én. A másik állásban dolgoztunk. Közben folyton esik az eső. A civil nép jobbára elmenekült. Az ittmaradtak közül találtunk pár családot, kik magyarul beszéltek és ezek igen szívesek voltak hozzánk.

30-án. Itt vagyunk Olpinyban, lovainkat is fedél alá tettük. A sok fáradtság után ők legalább jól élnek, miután a csűrök tele vannak takarmánnyal és gabonával. Mi is házakba vagyunk szállva, mi vagyunk az urak most. Megy a sütés-főzés, szorulnak a civilek által itthagyt sertések és szárnyasok.

1914. október hó.

1-én. Az eső esik, mintha többé el sem akarna állni. De az a fő, hogy szárazon vagyunk.

2-án. Az idő csak nem javul. Mindjobban beleéljük magunkat a semmittevésbe. Itt még lövésre sem került sor, nem bánám, ha sokáig így lehetne.

3-án. Parancsot kaptunk tovább marsolásra. Igaz az a közmondás: Sok jónak rossz vége is lehet. Mi is így jártunk. Az eső persze esik, hideg van. Így értünk Tarnowba. Ez szép város, sok gyárral. Egyik külrészen lágerbe mentünk, hol lovaink és mi is be tudtunk szállásolni. Mi nagyon rosszul vagyunk informálva a helyzetről, tisztjeink azonban azt hangoztatják, hogy nem fog sokáig tartani ezen állapot.

4-én. Reggel hat órákor újból abmars volt. Zsülicza felé meneteltünk, itt vasútvonat is húzódik. Erre már az orosz csapatok bent voltak, de csapataink tömeges felvonulását észrevéve visszavonultak.

5-én. Ismét marsolva töltjük a napot, csak késő este fejezzük be.

6-án. Dembicza felé meneteltünk nagy esőben Dilnó városán keresztül. Késő délután egy szeszgyárba lettünk beszállásolva, mit az ellenség teljesen kifosztott. A nagymennyiségű szesz egy részét kieresztették. A városban az üzleteket kifosztották, kocsit, lovat, gabonaneműt mind összeszedve vonultak el, jobban mondva meneteltek csapataink elől.

7-én. Reggel újból megkezdjük a menetelést. Egész nap meneteltünk, végre este Dobrowa községbe értünk, hol beszállásoltuk magunkat. Ezen községben igen szíves nép van, kik jól megvendégeltek bennünket, mi viszont jólesett nekünk ezen nehéz időben. De nem úgy az ellenség egyik vad fegyvernemét (kozákok), kik már a napokban ugyancsak jártak itt. Egyik este egy erősebb kozák járőr bevonult a községbe garázdálkodni. Azonban már érezték a mi csapataink közeledtét és óvintézkedést tettek olyanformán, hogy egy 14 éves fiút küldtek ki a falun kívül, ha jönnek huszárok arrafelé, értesítse őket. Itt felemlítem, hogy a kozáknak a huszár az ördöge, ettől gyáván továbbáll, ha tud. Eközben a kozákok gyorsan pakoltak a faluban, kocsit, lovat összeszedve megpakolva minden értékes holmival. Az úton közeledett egy huszárpatrolunk szerencsére egy tiszt vezetésével. Ezen lengyel fiú felfogta a helyzetet, kiszaladt a huszárok elé, és ott elárulta a kozákokat. Huszárainknak persze több sem kell, villámgyorsan körül fogják a falut, honnét egy sem menekül. Egy fél óra múlva minden kozák vagy egy fán, vagy telefonoszlopon lógott. Huszáraink így fizetnek jobbra a kozáknak.

8-án. Reggelre a sok esőből és sárból fagy lett, minek már örültünk. . . 6 órákor tovább mentünk. Most a változatosság kedvéért havazni kezdett és hideg szél fújt. Egész nap az úton bukdácsolunk, a menázsit is az úton fogyasztottuk el. Ezen a vidéken ma igen heves harcok vannak, mely[ek] egész nap tartanak.] Este érkezünk Pzseszov városba, melynek utcái tömve vannak mindenféle csapatokkal, főleg tüzéséggel, hogy a híd, melyet az ellenség elpusztított, elkészüljön, és átkelhessenek a hídon. Tehát mi is ezen várásra voltunk kárhozhatóak.

Most megint hideg eső kezdett esni, ez már borzasztó! Így álltunk éjjel 12 óráig, mikor tovább mehettünk.

Az üzletek itt is kifosztva, berendezésük összetörve, szétszórva. Az egyik orosz hadtestparancsnokság itt székelt. Ennek parancsnoka a városra 1 millió korona hadisarcot vetett ki . . . Azon délre, mikor a hadisarc kivetésének ideje lejárt, s azt az orosz vezérnek be kellett volna szolgáltatni, a mi csapataink erős és gyors támadásától az ellenségnek futva kellett menekülnie.

Tehát ezen éjjel tovább marsoltunk reggelig.

9-én. Reggel érkezünk egy sörgyárhoz tartozó majorba, hol pihenőt tartottunk. A tegnapi nagy harcok elcsendesedtek, az ellenség gyorsan húzódik vissza. Sok foglyot szállítanak, kik csapataink kezén maradtak.

Délután két órákor ismét tovább kellett mennünk. Ma erősen hideg van . . . Egész éjjel meneteltünk.

10-én. Reggelre érkezünk Lanczut városba, itt lovaink egy laktanyába kerültek, mi pedig házakba szállásoltuk el magunkat. Én egy városi hivatalnok vendége voltam. A nehéz, fáradalmas utak után ez megint jólesett. A lakosság szívesen fogad bennünket, és ennivalót is ad. Az ellenség is igénybe vette pár napig a vendégszeretetet, és hozzá még csúnyán is elbánt ezen városkával. Itt sem található oly üzlet, mely ki nem lett volna rabolva. Úgyszintén oly lakások, melyeknek tulajdonosai elmenekültek, ezek teljesen tönkre vannak téve. Az értékesebb tárgyakat elvitték, a bútortokat összezúzták. Szóval mindenütt a pusztulás és rombolás képe tárul az emberek elé. Azonkívül gazemberségük ezer és ezer példáját lehetne elmondani, mit a nőkkel mindenütt elkövettek . . .

Ma megint hallgató messzebből erős ágyúzás.

11-én. Itt maradtunk Lanczuton, jól érezzük magunkat ezen kis pihenés alatt. Már szinte sok foglyot hoznak, egész zászlóaljokat kísérnek. Ezenkívül több ágyút is hoznak, melyeket az ellenségtől vettek el. A foglyokat, amint a városon átkísérik, a nép képes volna megrohanni, szidja, átkozza őket.

12-én. Reggel 6 órákor abmars. Két napig kissé kipihentük magunkat és most újult erővel megyünk tovább. Utunk Dolynik felé vezet. Az eső természetesen ma sem marad el.

13-án. Reggel újból indulunk Misut irányába. Ma megint heves harcok vannak. Utunk nagyon közel visz az ellenség vonalához. Divízióink jelenleg nem avatkozik a harcba, miután tartalékban van. Ma Strazvina faluban vagyunk elszállásolva. Ez nagyon közel esik a tűzvonalhoz, az ellenség lövegei erősen veszélyeztetik.

14-én. Ma reggel battériánk a falutól 3 kilométerre tűzvonalba ment. Ezen állunk nagyon közel esett az ellenséghez. Battériánk azonnal megkezdte a tüzelést, de alig adott le pár lövést, az ellenséges tüzéség, mely túlsúlyban volt, gránátok záporával felelt.

Ilyen helyzetben még nem volt ütegünk. A muníció tartalékunk is a battéria után jött, mely egy patak partjánál állt fel, tehát ez is tűzbe került.

Előttünk egy trén táborozott nyugodtan, de látva a veszélyes helyzetet, visszafelé kezdett vágatni kocsijával. Ezek az ellenségnek kitűnő célul szolgáltak, tehát most ezután kezdte a lövések záporát. A mi staffelunknak is tarthatatlan lett a helyzete, ez is visszavonult a falu védelmébe . . . Ezen napon Isten kegyelmébe ajánlottuk lelkünket, mert nem hittük, hogy élve kerülünk innen ki. Miután én is a staffelnél vagyok beosztva, gyalog tettem meg az utat. Körülöttem csapkodtak a gránátok és a srappellek. Majd két óra hosszat kellett az árokban feküdnöm, míg az ellenség a tüzelést félbehagyta. Az orosz tüzéség a muníciót nem kímélte. Ha tőlünk embert látott valahol, összetüzet bocsátott rá.

Érdekes volt az is, hogy a falu lakói, kik jobbára ithagyták házaikat, gazdasági gépeiket kirakták a földekre, nehogy tűz alkalmával elégjenek. Ilyen gépek voltak kirakva a falu szélén is, körülötte a faluban maradt pár gyermek játszadozott. Az ellenség ezt a mi tüzéségünknek nézte, és alaposan tűz alá fogta. Staffelünk a templom mellett állt fel, lovaink a faluba lettek beszállásolva. Pár cimborámmal én is egy lakatlan házba kerültem. Itt az olykor hazlátogató gazdaasszonnyal több nézeteltérésünk volt. Napközben a faluból kimenni nem lehetett, miután az ellenséges tüzéség rögtön figyelmeztette az embert.

15-én. Kora reggel teljes erővel kezdődik a harc az egész vonalon. Még az éjjel csapataink rögtönzött hidon megkezdtek az átkelést, hol az ellenségnek erős állásai vannak. Eközben erős gyalogsági tűz támad. Délután két óra 30-kor heves támadás kezdődik részünkről. Az ágyúzástól reng a föld, a gyalogsági fegyverek zaja egybeolvad. Ez tart egész éjjel. Battériánk nagyon veszélyes helyzetben van az ellenséges tűz által.

16-án. Újból az egész vonalon folytatódik a tüzéségi harc, mely igen heves. A délutáni órákban kissé szünetel. Délután 3 órakor megkezdődött a gyalogsági harc, mely tart késő estig . . . Battériánk már hallgatásra van kárhóztatva, mert ha egy lövést leád, kaphat érte vagy harmincat a kedvező állásban levő ellenséges tüzéségtől. Ma egy kocsinkat, mely lövedéket szállított ágyúinkhoz, gránátlövés érte, a kocsi szétrombolta és felgyújtotta, de szerencsére sem a kocsin ülő embernek, sem a lovaknak baja nem történt.

17-én. Gyengébb harc van, ez is jobbára a jobb szárnyon, délutánig. Délután erősebb harc fejlődik ki és sikerül tüzéségünknek az oroszok fő fészket, Rudnikot felgyújtani. Ugyancsak sikerült a jobb és balszárnyunknak előretörni. A harc egész éjjel tartott szünet nélkül.

Most szép napos idők járnak, de éjjel hideg van.

A faluban este nem szabad még lámpát sem gyújtani, a katonai parancsnokság betiltotta.

Itt is több eset előfordult, hogy egyesek az ellenség részére kémkedtek. Hosszabb idő óta sikerült itt egy kis sült libához jutnom, melyet hárman süttettünk meg egy el nem menekült asszonnyal. Ez a változatosság kedvéért igen jólesett.

18-án. Kora reggeltől tovább folyik a harc, egész napon át. Rudnikot hevesen lövi tüzéségünk, mely ma még jobban ég. Éjjel irtózatos tüzelés folyik, a mi gyalogságunk megkísérli az átkelést a folyón. Az ellenség is ebben sántikál. Szerencsére az átkelő oroszok egy részét a víz nyelte el, másik részét csapataink elfogták. Az ellenséges fényszórók éjjel folyton működésben vannak.

19-én. Délelőtt igen heves harc folyik. Az éj folyamán sok orosz a folyóba fült a megkísérelt átjövésnél.

20-án. Kora reggel tőlünk balra erős gyalogsági harc kezdődött, míg itt előttünk a délelőtt folyamán gépfegyvertűz van. Délután az egész vonalon heves tüzéségi harc kezdődik. A muníciót este vagy hajnalban sötétben tudjuk szállítani az ágyúhoz, úgy szintén a légénység élelmezése is ekkor kezdődik.

Az ellenség itt megint nagy erőket koncentrált, vitéz honvédeink hősiiesen küzdenek, kivált a 10. ezred, mely ki is lett tüntetve. Éjjel a harc kisebb mértékben folyik.

21-én. Délelőtt az egész vonalon csend van, délután a tüzéségi harc erősödik fel. Ma hűvösebb, esős idő lett. Este battériánk új állásba ment a tarnagródi erdőben. Staffelünk is az erdőbe lett beállítva. Mi is ott tütöttünk tanyát, miután itt házak nincsenek.

22-én. Reggel tüzérsgünk megkezdte a tüzelést, mely tartott délelőtt 10 óráig. Az ellenség ma gyengén válaszolt. Itt kilátásunk van maradásra, tehát mindjárt nekiállottam egy földbevált lakást építeni, miután éjjel hidegek vannak, meg az ellenséges lövedékek ellen némi menedékül is szolgál.

23-án. Délelőtt heves ágyúzás keletkezik, az ellenség gyengébben löv. Délután újból hevesen kezdődik a tüzelés. Az erdő csak úgy csattog a lövésektől, mely a hangot még jobban visszadja. Az ellenséges lövedékektől törnek, zúzódznak a fák. Bár az erdő takarja állásainkat, az ellenséges lövedékek mégis közel járnak hozzánk. Este heves gyalogsági tüzelés kezdődik, mely tart késő éjig. Itt is igen próbára vannak téve csapataink, a harc már tíz napja tart szakadatlanul. Az ellenség nagy erővel van kitűnő állásban, mely előtt a legjobb erősség a San folyó.

24-én. Reggel ismét megkezdődik a harc, mely kevés megszakítással tart estig.

25-én. Battriánk parancsot kapott, hogy az ellenség hídját a San folyón semmisítse meg. A híd nagyon elrejtett helyen van, megfigyelni sem lehet. (Japán system, a víz színe alatt van.) Délután négy óraker hevesebb ágyúharc kezdődik, mely kevés ideig tart.

26-án. Reggel újból gyengébb ágyúzás kezdődik, mely napközben megszűnik. Ma két ágyúnk más állást foglalt el, hogy a célhoz jobban hozzáférhessen. Este az ellenséges nehéz tüzérsg alapos tüzelés alá vette azon erdőséget, hol battriánk állott. A becsapódó gránátok és srappelnek csúnya munkát végeztek az erdő fái között. A harc egész éjjel tartott.

27-én. Gyengébb harc van, olykor hallatszik egy-egy ágyúlövés. Az éj csendes.

28-án. Reggel gyalogsági harc, 12 óraker mindkét részről a tüzérsg szólal meg. Az orosz tüzérsg ma is erősen lövi az erdőt állásaink körül. A délután folyamán ez is megszűnik. Este újból megkezd a gyalogság és ez reggelig tart.

29-én. Csend állott be. Délután battriánk pár lövést adott le, ezután újból csend lett, az éj is így telt el.

30-án. Ugyancsak csendes a vonal, mit olykor egy-egy lövés zavar meg. Éjjel azonban ágyúzás volt.

31-én. Napok óta hideg, szeles idő van. Délután battriánk pár lövést tett, mikor parancsot kapott továbbmenésre. El is indult Simigi felé. Utunk egy vasúti töltésen vezetett keresztül, hol sokat vesződtünk, míg fogatainkat átsegítettük. Megjegyzem, itt igen kellett ügyelnünk, miután az ellenséges állások közel estek.

Tíz napig éltünk erdei remeteéletet, de ez alatt az idő alatt alaposan kivettük részünket a viszontagságokból, a nélkülözésekből. Élelmezésünk a legrosszabb volt. Reggel és este keserű feketét kaptunk. Az ebédünk vízben megfőzött hús, a levesben sem só, sem rizs, sem gersli nem volt, de annál több homok, mi a szakácsok jóvoltából került bele. Kenyeret minden második nap 4-5 ember kapott egyet. Dohányfélélt ugyancsak keveset kaptunk. Ami a legrosszabb volt, nem is segíthettünk magunkon, mint másutt, burgonyával, mert tüzet rakni nem volt szabad.

Tehát ez alatt az idő alatt megelégedtünk a fenyveserdő jó illatával, s örültünk, hogy tovább állhattunk innét.

1914. november hó.

1-én. Reggel hat óraker tovább marsoltunk Rudnik felé, merre igen heves harcok folynak, pokoli ágyútűz van. Ma nem is mentünk ágyúinkkal állásba. Nappal hideg volt, a meleg napok megszűntek. Éjjel 11 óraker battriánk azon irányba, melyből oda mentünk, visszafelé marsol.

2-án. Reggel 23 kilométeres mars után érkeztünk Niskó faluhoz, hol battriánknak állásba kellett volna menni. Itt egész nap erős, elkeseredett harcok folynak. A két ellenséges fél állása itt a legközelebb áll egymáshoz. Az ellenség túlsúlyban lépett fel, és reánk nézve a helyzet mind veszélyesebbé kezdett válni. Battriánk nem is foglalt tüzelőállást, az egész napot egy fenyveserdőben töltötte, várva az alkonyatot, hogy elmeessen. Nappal már nem lehetett tovább menni, miután az ellenség az egész terepet belátta. Ezen nap pokoli volt ránk nézve. A gyalogsági fegyverek veszélyességét itt ismertük meg. A golyók özöne csapkodva körülöttünk a fákat és kocsijainkat. Nagyon örültünk este, hogy épen elvihettük az irhánkat.

Innét este visszameneteltünk Rudnik felé és egy községnél egy órai pihenőt tartottunk. Utána reggelig meneteltünk. Ezen éjjel is igen hideg volt, a meleg ruhát szívesen eltűrtém volna magamon.

3-án. Reggel kisebb pihenés után újból megkezdettük a marsolást. (Rückzug.) Ez tartott este hat óráig. Kegyetlen, rossz út volt számunkra kijelölve, melyen lovaink is teljesen kimertültek. Végre egy kastélynál lágerbe mentünk.

4-én. Itt maradtunk, kissé kipihentük az elmúlt napok fáradalmait.

5-én. Reggel újból elindultunk Werhoniáról Kolbuszova városon keresztül. Ezen nap szinte mindig úton voltunk. További utunk Siedlonka falun vezetett keresztül. Rossz utakon, melyen lovaink sokat szenvedtek, érkezünk este Mielec városba, hol tábort ütöttünk. Az intelligencia jobbára távol van itt, így az éjjelre nekem is jutott egy háromszobás lakás, hol ágyban aludtunk.

6-án. Mielecben maradtunk, reggel lovainkat is beszállásoltuk. Az oroszok itt is csúnya munkát végeztek az úri lakásokat, hivatalokat, színházat, zsidó templomot átváltoztatták istállóvá. (Persze, így a mi lovaink is ide kerültek.) Az értékesebb holmikát itt is elvitték, a bútorokat tönkretették. A bombázástól is sokat szenvedett a város, több épülete és a katolikus templom is teljesen össze van löve. Pénzünkért azonban itt kaphattunk élelmiszert, húst, kenyeret stb. Ezen nap én is egy társammal még kényelmesebb lakást szereztem, hol az éjet akartuk tölteni. Ez egy gyümölcskereskedő házában volt. A padláson találtunk pár kocsi gyümölcsöt, almát, körtét. Ebből egy rizskásás zsákot én is megpakoltam. De a sors az éjjeli pihenést megirigyelte. Este váratlanul parancsot kaptunk a továbbmarsolásra. A 8 kilométerre fekvő Nadowicére mentünk, hol megszálltunk. Ezen úton a hidak már mind fel vannak robbantva, vagy felegetve.

7-én. Délután újból tovább meneteltünk Radornyik városon keresztül. Utunk ismét rosszabb, a kocsinkból több ló kidőlt. Az ellenség nyomul utánunk, ezért oly sürgős az út. Késő este elértünk Radgoszenybe, hol maradtunk is. Erre már hallhatók ágyúlövések, melyek hátrvédeinktől és az előre törő ellenségtől származnak.

8-án. A délelőtt folytán folytattunk utunk Dabrowa városon keresztül. Itt vasúti vonal is vezet . . . Késő éjjel érkezünk Wes-Koszlowice faluba, hol megszálltunk. Ezen nap keresztül jöttünk a Dunajec folyó hatalmas hídján, mely hosszabb, mint a komáromi Duna-híd.

9-én. Pihenője van battériánknak, tehát itt maradtunk Koszlowicén.

10-én. Hajnalban négy óraker abmars volt battériánknak. Utunk vissza Raduch falu felé vezetett és tovább Bielcze és Wukowicze városokon át meneteltünk . . . Ez utóbbi városka után már mindenütt lövészárkok húzódnak, melyet drótkadályok erősítenek meg. A terep errefelé nagyon alkalmas harcászatra.

Keresztül marsoltunk Szczepanowán, hol ebédeltünk is. Innét kevés pihenő után Brezeskó és Igarhow városokon át marsoltunk . . . s folytatva utunk Bochnia városba értünk, de miután ezen város telve volt katonasággal, tehát innét a 4 kilométerre fekvő Ksanicza faluba marsoltunk, hol el lettünk szállásolva.

Ezen nap 60–65 kilométer utat tettünk meg. Fenti városokból a lakosság, különösen az izraeliták elmenekültek, a hatóság egész vonatokat bocsátott rendelkezésünkre. Ezen szájalomra méltó alakok meg vannak teljesen zavarodva és rémülve. Én pár társammal épp a bírónál kaptam szállást, hol elég szívesen fogadtak bennünket, megvendégeltek és jól pihentünk.

11-én. Itt maradtunk Ksaniczán, pihenőnapunk van, mi nagyon is szükséges.

12-én. Reggel hat óraker abmars, battériánk keresztül menetel Bochnia városon, s tovább az innét húsz kilométerre fekvő Duff kisvárosba értünk, hol étkezés volt. Innét is menekül a lakosság, mely jobbára zsidókból áll. Tovább menetelve egy kisebb városba, Wielicskába értünk, hol be lettünk szállásolva. Innét Krakkó 8 kilométerre van. A katonaság mindenünnen erősen nyomul Krakkó felé, hol nagy harcokra van kilátás.

13-án. Ugyancsak itt maradtunk Wielicskán a további parancsra várva.

14-én. Reggel hét óraker battériánk tovább marsolt . . . Krakkó felé. Mikor Wielicskából kiértünk, mindenütt csak erődítéseket láthattunk, kitűnően elkészített tüzérségi és gyalogsági földsáncokat, melyek a dombos-völgyes terepen csak egészen közelről vehetők észre. Ezek előtt erős drótsövények húzódnak. Krakkó 3 ilyen csoport drótsövényrel van körülvéve, melybe villanyáram van vezetve. Erős betonból készült muniációs raktárak is láthatók földhányással védve.

Délelőtt 9 óraker érkezünk a városba, mely zsúfolásig tömve van mindenféle katonasággal. Krakkó mély völgyben fekszik erős gránitfallal körülvéve, csak kapun lehet bejutni, melyet erős őrség tart megszállva. . . Magas hegyek veszik körül, melyeken szintén erődítmények láthatók. Dacára a közeli

veszélyeknek, igen forgalmas, a villanyos vasútja üzemben van, világítása pazar és sok fényes üzettel rendelkezik . . .

Keresztülmarsolva a városon egy hozzá 5 kilométerre fekvő faluba mentünk, hol be lettünk szállásolva. Erre is mindenütt erődítések között haladtunk.

15-én. Pihenőnapunk volt, azonban a délután folyamán, miután a faluba más csapatok jöttek, parancsot kaptunk abmarsra. Bejöttünk a városba, hol a Rudolf lovassági laktanyába lettünk elhelyezve. Itt hónapok után a kantinban olcsó és jó sörhöz jutottunk, melyből én is alaposan beszedtem. A városban szabadon járhattunk.

16-án. Reggel öt óraker abmars, Batowicz falun keresztül (északnak) marsolva délután négy óraker érkezünk az ellenséges határhoz. Már ezen a vidéken erős harcok folytak, (Krakkótól 20 kilométerre) csapataink megütözköztek az ellenséggel, kinek szándéka volt a várost elfoglalni.

Átlépve a határt Luloricza faluba értünk, hol az éjjelre be lettünk szállásolva. Ezen ellenséges falu népe a pincékbe, istállókba, padlásokra bújt el csapataink elől. Én is egy ily házhoz pár kollégámmal bementem, hol egy élteőbb asszony rettenetes félelmek közt fogadott bennünket. Alig tudtuk megnyugtani, hogy tőlünk nem kell félnie. A konyhában egy öreg, beteges ember kuporgott. Látna, hogy a háznak nemcsak ezek a lakói, kérdésünkre azt felelték, hogy a többiek elmenekültek. Körülnézve az istállóban találtunk egy idetartozó legényt elbújva. Alig lehetett életre kelteni a halálos félelemtől. No, így valahogy megbarátkozva a polyákokkal, kik jó fekhelyet készítettek, lefeküdtünk.

Hajnalban a konyhán nagy sürgés-forgás volt tapasztalható. Reggel felkelve bezzeg megszorodott a ház népe az előbújt menyecskével, gyermekkel, leánnyal. Észrevették, hogy mégsem vagyunk emberevők. Rögtön asztalhoz kellett ülni, a reggeli fel volt tálalva, mely a következőkből állott: krumpli savanyú tejjel, krumpli édes tejjel, krumpli vajjal, krumpli szűzen. Ezekből hatalmasan bepakoltunk a gyomrukba, melyért hálás köszönetet is mondtunk a már semmit sem féltő népnek. Október 31-én kezdtük meg a második visszavonulást a San folyó partjától Krakkóig, mely két hétig tartott. Csakhogy a két általános visszavonulás között nagy különbség volt. Az elsőt az ellenség kényszerítette ránk, mely alatt tetemes veszteségeink voltak – míg ez hadvezetőségünk által ügyesen elkészített taktikai visszavonulás volt, hogy az ellenséget erős állásából kicsalva csapataink új, kedvezőbb állásban vehessék fel a harcot. Tehát ezen visszavonulás reánk nézve teljesen rendben folyt le. Igaz, csapatainknak az út fáradságával itt is erősen meg kellett küzdeniük. Az ellenségnek ezen visszavonulás egészen meglepően jött, például a tarnográdi állásból honvédeink visszavonulását csak másnap vette észre az orosz, és kezdett utánunk vonulni, azaz csak akart – mert honvédeink az erdő belsejében erősen beásták magukat és a bátran, nagy csoportokban előre vonuló ellenséget oly tűz alá vették, melytől felbomolva nagy veszteségek közt meg kellett hátrálni.

17-én. Reggel még semmi parancsunk nincs abmarsra, tehát tovább barátkoztunk polyákjainkkal. Ezen nap erősebb harcok folytak itt, de már távolabb mint tegnap, az ellenséget is csapataink visszaszorították. A délelőtti folyamán battériánk parancsot kapott más irányba való vonulásra, így háznépünk vendégszeretét megköszönve elhagytuk a falut.

Krakkó felé marsolva egy újabb úton újból ellenséges területre vonultunk. Az itteni ellenséges határközség majdnem teljesen fel van perzselve és le van rombolva. Ugyancsak idáig a saját területünkön is a falvak, majorok és földdel vannak egyenlővé téve, melyek anyagából erődítések készültek. Ezek bevétele sok ember életébe kerülne.

A határtól vagy öt kilométert bemelve Mihalowicze faluba értünk, hol battériánk az éjjelre lágerbe ment. Itt a falu előtt, melyet közvetlen dombláncolat határol, már a harcok színhelye van. Itt harcol a VI. hadtest.

18-án. Reggel battériánk a falu szélén tűzvonalba megy, staffelünk itt marad bent a faluban. Csapataink mind jobban vonulnak fel, ma igen erős harc kezdődött mindkét részről, mely éjjelre sem szűnt meg. Hideg idő lett, hozzá elkezdett havazni, persze mi szabad lágerben vagyunk. Itt az ellenségnek nehéz ágyúja nemigen van.

19-én. Reggel újból heves harc kezdődik az egész vonalon, vártüzéreink nehéz ágyúkkal az erődítések körzetéből lövik az ellenséges állásokat. Délelőtt 9 óraker részünkről általános támadás kezdődik, a harc elérte tetőpontját. Az ellenséges lövedékek közel jönnek hozzánk, de az orosz tüzéség belőni nem tudja magát, hadállásunk itt jó, a magaslatokat gyalogságunk uralja. Ellenséges részről sok a veszteség, de csapatainknál is jelentékeny.

Ma erősen havazik és mi tábornézek mellett töltjük a napot. A faluban maradt lakosság igen ellenségesen viselkedik velünk szemben. Képes katonáinkat is megtámadni. Így előfordult, hogy egy

huszárt, ki lovának takarmányt vitt, az asszonyok megtámadták és elkezdték tülegetni. No, de a huszárt sem kellett féltetni!

20-án. Reggel újból folytatódik a harc nagy erővel, csapatainknak egy részen sikerült előre nyomulni. Az ellenség igen erősen tartja állásait. Ezen harcok éjjel-nappal tartanak egyfolytában.

21-én. Ma az ellenség nehéz ágyúja veszélyes helyzetbe hozta staffelünket, egészen körülfogta lövésekkel.

Nagyon jó szolgálatot tesznek hátunk mögött vártüzéreink 12–24–30 1/2 centiméteres ágyúi, melyek a muszkának sok kellemetlenséget okoznak. Ma az ellenségnek erős veszteségei vannak.

Csapataink ma foglyul ejtettek egy generálist a törzzsel, sok gyalogost, trént, azonkívül több ágyút és gépfegyvert zsákmányoltak. A jobb szárnyon az ellenség erősen vissza lett nyomva.

Ezen a héten battriánkól is több sebesülés történt gyalogsági golyók által, mik igen röpködtek itt. Éjjel a harc szünetelt.

22-én. A harc ma is kezdetét veszi, mely hevesebb méreteket ölt. Délután 24-es ágyúink előre jöttek, épp előttünk, az út másik oldalán lettek beállítva és még ma pár lövést leadtak. A gyalogsági harc ma is igen heves.

23-án. Reggel hét órakor részünkről erős tüzéségi támadás kezdődött az egész vonalon, vártüzerségünk hathatósan támogatta csapatainkat, s az ellenségnek tetemes veszteséget okozott. A mi csapatainknak is sok a veszteségük, a sebesülteket folyton szállítják a kocsik és az autók.

A 39-ik honvéd hadosztály harcol itt, és a 10–11. honvéd ezredeink halálmegevetéssel küzdenek a tülerős ellenséggel szemben, kiket rohammal állásaik feladására kényszerítenek, több gépfegyvert zsákmányolnak, sok foglyot ejtenek.

Itt megemlítem, mi különbség van a magyar ezredek, illetve honvédségünk és egy osztrák ezred, különösen a „híres” cseh ezredek között. (Mondhatom, ezek hadseregünknek nem nagy dicsőségére válnak.)

24-én. Hajnalban már erős gyalogsági harc kezdődött, később tüzéségünk is nagy erővel avatkozott bele. Ágyúink az ellenséges tüzéséget állása elhagyására és hallgatásra kényszerítették. Lövegeink egy majort, mely az ellenséges részen volt, felgyújtottak. A harc egész nap szakadatlanul dühöng. Ma is sok a sebesültünk, de az ellenségnek még több lehet. Este a tüzéségi harc még erősebb. Csapataink ma is sok foglyot ejtenek, s kísérik őket Krakkó felé. Az út tele van teherautókkal, melyek sebesültszállításra vannak berendezve. Azonkívül a kocsik is folyton szállítják a nap áldozatait. Ma igen hideg idő van, melyet a szabadban töltünk, mint valami cigánykaraván.

25-én. Újból a szokásos harc kezdődik, azonban az ellenség kezd visszavonulni. Ezen napokban honvédeinknek nagy veszteségük van, de azért rendületlenül állják a helyüket. Az éj csendben telik el.

26-án. Itt előttünk csend van, messzebből azonban hallható ágyúzás. Ma havazik, s hideg van. Este hevesebb harc fejlődik, mely késő éjig tart.

27-én. Battriánk otthagya állását, kivonult – vissza – az ellenséges területről. E nap battriánk saját területünkön, Zgorka faluban lett elszállásolva.

28-án. Tovább saját területen menetelve (Krakkó felé) Bronowicza-Welkó faluba lettünk beszállásolva, s jutottunk fedél alá, mely már nagyon kívánatos volt.

Majd két hetet töltöttünk Michalowiczán, hol rendkívül erős harcokban volt részünk, azonkívül a téli időjárás is alaposan beállt, és ezt úgy nekünk, mint lovainknak szabadban kellett tölteni, mi bizony nagyon kellemetlen volt. Szerencsére a jó élelmezés kárpótolt bennünket.

29-én. Reggel battriánk menetkészen van s elindul. Még ezen este ismét ellenséges területre lépünk (más irányban), Csnowicza községbe, mely a határtól pár kilométerre fekszik. Beszállásoltuk magunkat, melyet már alig vártam. Ugyanis nekem a sok jó megártott, alaposan át voltam hűlve, még életemben ily rosszul nem éreztem magam. Így egy csűrben viradtam meg a szalma között.

30-án. Reggel battriánk ugyanezen falu szélén állásba ment, staffelünk a faluban maradt. Én egész napra még kegyetlenebb állapotba jutottam, már a lábamon sem igen tudtam állani, úgy elgyengültem és elfogytam egy nap és egy éj alatt, hogy bajtársaim alig ismertek reám. Nem volt más hátra, mint az orvoshoz mennem. Így a gyengélkedő szobába kerültem, mely a saját battriánk kebelében egy civilektől is lakott házban volt.

1914. december hó.

1-én. Nem hogy javulnék, hanem még gyengébb leszek, fekhelyemről már csak nehezen vagyok képes felkelni. Ez a nép nem nagy barátságot mutat velünk szemben, még vizet sem szívesen ad, igaz, a falu sem nagyon bővelkedik benne.

2-án. Állapotom nem javul, beszélni csak nehezen tudok, a fejem zúg, meg kell bolondulnom.

3-án. Nem javulok, enni már négy nap óta semmit sem ettem, ha valakit enni látok, meg tudnám gyilkolni.

4-én. Kissé jobban lettem, ma már egy kis levest tudtam enni.

5-én. Kezdek javulni, de nagyon gyenge vagyok. Ezen nap délután négy órakor battériánk elhagyta állását, s a falut, s visszamentünk saját területre. Szerencsém volt, hogy battériánk ennyi ideig volt egy helyben, s kissé magamhoz jöhettem, máskülönben nem tudom, mi lett volna velem. Ezen mai költözökös igen nehezemre esett és alig vártam, hogy valahol megállapodjunk. Battériánk az otthagytott községben nem lőtt, most csak tartalék készütségben van. A határon átérve battériánk a vámház környékén foglal állást, mi és lovaink pedig egy majorba vagyunk beszállásolva. Itt újból a rögtönzött gyengélkedőbe kerültem.

6-án. Fekszem, de már kezdek javulni, étvágyam is kezd megjönni.

7-én. Bent vagyok a gyengélkedőben mindig, ez is nagyon jól jött, hogy battériánk napokig itt van, helyrejövek legalább. Ezen éjjel kevesebb gyalogsági harc volt hallható.

8-án. Nem hallatszik harci zaj. Én most már egészségesnek érzem magam, csak nagyon megviselt ezen betegség. Battériánk parancsot kapott tovább marsolásra délben. Az úton meg is éjeledtünk, így Krakkón is éjjel vonultunk keresztül.

Rövid idő leforgása alatt többször vonultunk keresztül Krakkó városán. Népe minden alkalommal szeretettel fogadott bennünket. A házak emeleteiről, az üzletek ajtaiból, az utcán járók soraiból szívarral és cigarettával árasztottak el bennünket. Azonkívül süteményekkel is kedveskedtek. Ezen éjjel is volt benne részünk. Egy nyugalmazott csendőrszázados leányával virginia szívarral kínált bennünket.

– Fiaim, védjék meg a szép várost az ellenségtől! Krakkó népe hálás lesz ezért...

9-én. Hajnalban, tehát az egész éjet úton töltve, fáradtan érkezünk Wielicska városkába, melynek a szélén sötétben felállva a szabadban lefeküdtünk. Már a kora reggeli órákban igen heves ágyútüzelésre ébredtünk, melyet tüzérségünk rendezett az ellenségre. A délelőtti folyamán a harc egyre tart, a gyalogsági és gépfegyverek szinte erősen működnek. Az ellenséges tüzérség, hogy mi okból, de nagyon lanyhán felel. A harc a délután folyamán sem enged hevesességéből.

Ezen városban az ellenség már bent volt és a rablóhadjárat nyomait ugyancsak itt hagyta. Minden üzlet kirabolva és megsemmisítve van, s az egész város feldúlva. Innét is nagy erővel akart nyomulni Krakkó ellen, de a dróttakadályok és nehéz mozsaraink csúfosan visszakergették őket. Igaz, nehéz lövegeink is sok kárt tettek a városban. Különösen a ferencrendiek kolostorát érte több lövés, hol az ellenség tanyázott.

Ma elég jó idő volt, battériánk a mai napot itt töltötte. Este beszállásoltuk magunkat házakhoz, én is egy jobb módú bányásznál szálltam meg többedmagammal, hol elég szívesen fogadtak. A város nagyon gazdag, sóbányával rendelkezik, mely igen szép tükörsót szolgáltat.

10-én. Reggel nyolc órakor. Battériánk elmarsolt Wielicskából az ellenséget követve, mely az itteni vendégszeretetet megeléglelve húzódik vissza. Ma igen meleg, tavaszias idő váltotta fel a zord napokat.

Az országúton haladva utunk gyönyörű, panorámás vidéken vezet keresztül, dombok, hegyek, gyönyörű zöld fenyveserdőkkel. A vetések úgy zöldellnek, akárcsak májusban. Mögötte még magasabb hegyek nyúlnak, ezeket hó borítja.

Ilyen tájakon megyünk tovább Racibozskó, Jankowla, Dzine, Rudnik, Winiary falvakon és Duff városkán át. Még vagy öt kilométert marsoltunk, s a szabadban egy lágérbe mentünk.

Ez nem tartott tovább 1/2 óránál, sürgős parancsot kaptunk a visszavonulásra. Ugyancsak az előttünk előre marsolt rengeteg fogat is jött vissza, mely a sötétben a sok mozgó lámpával nagyszerű képet nyújtott.

Duff várost a Raba folyó, mely nagyobb víz, majd körül folyja. Az ellenség a rajta levő hidakat felrobbantotta, átkelésünk a rögtönzött hídon nagyon lassan megy. Így battériánknak is óraszám kell

várni, míg reá kerül a sor. Ez nyáron megjárja, de ily hideg, szeles éjszakán, mint ez is, az ördögnek való. Nagynehezen megtörtént, s battériánk a város szélén egy pocsolóban lelágerozott. Épp jól esett.

Azonban itt sem lehetett nyugodni! Az a hír terjedt el, hogy a vízen átszorított ellenség előre tör, csapatainkat veszélyezteti.

No, erre azután kiütközött a pánik!

A városban felhalmozott katonai cikkek közprédává lettek. Ez mozifelvételnek is sok volna! Ezren és ezren rohanták katonáink meg ezen raktárakat egymáson keresztülgázolva. Ürült a raktár, a szalonna, a kenyér, a konzerva, szalámi, kávé, cukor stb. -tól, de a legtöbb része tönkre volt téve.

Később azután kisült, hogy a muszka mégsem jön, de már késő, a tüzezeket érő élelmiszerek odavannak. Ilyen küzdelmek mellett majdnem megvirradtunk. A mai nappal ugyancsak nagyobb harcok zajlottak le, sok sebesültet szállítanak, úgyszintén oroszokat is.

11-én. Reggel battériánk ezen lágert itthagytuk és a város közepe táján, az iskola mellett csináltunk lágert. Az iskolát most rendezik be sebesültek számára, mert az ellenség nagy rendetlenségben hagyta. A harc reggel megkezdődött, mely egész napon rettenetes erővel tartott. Az ellenség minden erőlködése, hogy előretörjön, csapataink szívós magatartásán megtört. A harc az éj folyamán sem szűnt meg, sőt 12 óra tájban oly erővel dühöngött, hogy battériánk további marsolásra kapott parancsot. Ez mégsem következett be, a harc engedett hevességéből. Már napok óta nem aludtunk, mert vagy úton, vagy készenlétkben kellett lennünk.

12-én. Reggel öt órakor battériánk a városon kívül egy kilométerre tűzvonalba ment. Hidegebb, ködös idő van. A harc ma gyengébb mértékben folyt. Az est beálltával az összes tüzérségünk állásait elhagyva bevonult a városba. Az éj folyamán a harc szünetelt.

13-án. Reggel hat órakor tüzérségünk kivonult, elfoglalta tegnapi állásait. Az időjárás mára megváltozott, szép, tiszta, gyenge idő mutatkozik, mely a harcra kedvező.

Nagy erővel indult meg a tüzérségi harc, az ellenséges lövegek a harc közelébe eső falvakat felgyújtják. Az est beálltával a harc is elcsendesedett, mely éjjel sem újult ki. Tüzérségünk ma is bevonult állásaiból. Ez azért történt, mert cseh gyalogság van itt, ezekben pedig nem lehet megbízni.

14-én. Reggel újból elfoglaljuk állásunkat. A délelőtt folyamán kisebb tüzérségi harc van, délután azonban élénkebb tüzelés fejlődött ki. Az est folyamán battériánk bevonult.

15-én. Reggel a rendes állásunk elfoglalása után gyengébb harcok fejlődnek ki, az eső esik. Délután négy órakor battériánk parancsot kapott az előrenyomulásra Bochnia felé. Az ellenség látja, hogy állása tarthatatlan, miután nagyobb csapaterősítéseket kapunk.

Az ellenség a hidakat elpusztította, így a Rabán híd hiányában kellett átkelnünk. Éjjeli szállásra az árokpártot vettük igénybe. Szerencse, hogy enyhébb idő volt.

Egy duffi iparos, ki nagyon jól van informálva úgy csapataink, mint az ellenség helyzetéről, elmondotta, mily vakon bíztak az oroszok Krakkó bevételében. Nagyon erős csapattestek vonultak itt fel a vár ellen, köztük erős kozák csapatok is. Ezek egy reggelen elmarsolva mondták a civil népnek, hogy ők már mennek Krakkóba.

Tehát azt gondolták, hogy Krakkóba csak be fognak lovagolni. De pár nap múlva már más véleményen voltak, mikor gyorsan előretörő csapataink elől csúfosan kellett visszaroanniuk. Az úton 4-5 sorban rohantak fogatjaik egymást törve-zúzva és Krakkót meg sem közelíthették.

16-án. Reggel hét órakor, a szállást megköszönve az árokpártnak, tovább marsoltunk Bochnia város alá, hol sokat vesztgeltünk ismét. Csapataink nyomultak előre, az ellenség pedig erősen vonult vissza. Sok elfogott oroszot hoznak. Az ellenség ezen visszavonulásánál is, amit hamarjában el tud pakolni, viszi magával.

Este érkezünk Brzaskó városba, hol lágerbe mentünk, lovainkat beszállásolva mi is lakásokba mentünk, bőven vannak üresen, miután az előkelőbb házak tulajdonosai mind elmenekültek és az oroszok az ily házakat itt is szomorú állapotba hozták.

Mióta a harctéren vagyok, ma volt először ily kényelmes, jó nyugovásom. Matracon háltam, . . . és tegnap árokpárton, máskor sásban, vagy pocsolóban virradtam meg. Ilyen a változatosság!

17-én. Reggel battériánk tovább marsolt Stolwina városon keresztül, Szczepaniwa felé. A vasútállomáson az ellenség sok hadiszert hagyott vissza, mit már nem volt ideje elszállítani.

Az itteni vidéken nagyon heves harcok nyomai láthatók, különösen Szczepaniwa felé. E helység szép temploma majd teljesen szét van löve, a házak falai a fegyvergolyóktól rostává vannak löve, az itt elhúzódló lövészárkok és drótkadályok nagy viaskodásról tanúskodnak.

Ma hideg, havas eső esik, egész nap úton vagyunk, s így este Tuchnow városkához érünk, melynek szélén letáborozunk. Itt egy emeletes házban tértem nyugovóra, melynek belsejét az ellenség teljesen tönkretette, egy zongorát azonban éppen hagytak, minek hangjai mellett tértünk nyugovóra.

18-án. Hajnalban három óraker abmars, tehát az éjszakai nyugodalmunk nem tarthatott soká.

A éj sötét, havazni kezd, a városból kiérve egy keskeny gátra tértünk, miután a rendes úton levő hidakat az ellenség elpusztította. Természetes, itt a nagy sötétségben nem tudtunk előre haladni, mert félni kellett, hogy fogataink felborulnak.

Így a reggelt itt vártuk be.

Tovább marsolva rossz utakon a délután folyamán érkezünk Radlow város alá, hol battériánk nyomban állást foglalt. Itt az ellenség megállt, felvette újból a harcot.

Már a mai nap folyamán igen heves küzdelem dúl, nagyobb számú tüzérségünk erősen lövi az ellenséget, a harc éjjel sem szünetel.

19-én. A harc kiújult, az ellenséges tüzérség erősen lövi azon részt, hol battériánk áll. Több ház kigyulladt. Az éj csendben telt el.

20-án. Hajnalban erősebb gyalogsági harc kezdődött, melybe később tüzérségünk is beavatkozott, így tartott az egész napon át belemenve az éjszakába is.

21-én. Hajnalban és reggel a harc szakadatlanul tart, a délelőtt folyamán igen kevés tüzérségi tűz is vegyül hozzá, ez így tart délután is. Ma battériánk Wola-Radlowska község szélén levő majornál foglalt állást, staffelünk pedig az egypár házból álló tanyánál lett elhelyezve. A mai harc az éjjelre is kiterjed ismét. A tüzérségi lövegek nagy pusztítást visznek véghez a falvakban, melyek mindenfelé égnek.

22-én. Reggel az ellenséges tüzérség erősen lőtte a falu egyik részét, több házat felgyújtott. Mára gyenge, szép idő lett, mely a nagy erővel folyó harcnak kedvezett. Este battériánk, itt hagyva ezen állást, a faluba jött, hol a házak nyújtottak fedezéket, staffelünk pedig tőle egy kilométerre a szabadban ütött tanyát, melyhez az éjjeli hideg eső kedvezett.

23-án. A kora reggeli órákban újból megkezdődött a gyalogsági harc, mely 5-7 óraker rettenetes erővel folyt. Később a tüzérség is megkezdette, és ez tartott egész nap. Ma az ellenséges tüzérség nemigen lőtt, az éj csendben telt el.

24-én. Reggel csend van, később tüzérségi harc kezdődött, mely tartott egész nap, délután erősödött.

Így értük el az estét, karácsony szent estéjét, künn a szabadban tanyázva tábornövek mellett. Szép, csendes este van, túl hideg nincs, így a tűz körül szalmán heverészve beszélgetünk, dalolgatunk.

Került egy kis itóka is, melytől a társaság kissé jobb kedélyt kapott. Ma osztották ki közöttünk a karácsonyi ajándékot, szeretetadományokat.

Ma este kaptam hazulról három lapot, mi jobban esett mint bármi, csak a jelzett két csomag nem érkezett meg.

Míg mi így ünnepeünk, a fegyverek kisebb mértékben ropognak, melybe egy-egy ágyúdörrenés vegyül.

Így töltöttük el a karácsony estét és éjjel két óraker nyugovóra tértünk.

25-én. Reggel csend van, délelőtt tíz óraker azonban tüzérségi harc keletkezett, mely tartott estig. Ez pótolta karácsony napján nekünk a harangzúgást. Az este kisebb gyalogsági harccal záródott le, ezután csend lett.

Számítva arra, hogy az ellenség felhasználja az alkalmat, vagyis ünneplésünket, és támadást kísérel meg, ezért csapatainknál még erősebb biztonsági intézkedéseket tettek, hogy meglepetés ne érhesse bennünket. A számításban nem is csalódtunk, de az orosz igen. Éjjel egy óraker a muzska medve kibújt odújából, támadást kezdett, de a vadászok töltött fegyverrel, készülden fogadták. Oly gyalogsági harc kezdődött, milyen még az elmúlt négy hónap alatt sem fordult elő, a fegyverek ropogása egybeolvadt. Ezen pokoli lármát még rettenesebbé tette az ágyúk dörgése. Tartott ez vagy háromnegyed óráig. Az ellenség támadása véresen visszaverett, alaposan reá fizetett ezen támadásra. Ezután a harc elcsendesedett. Azonban az eső kezdett esni.

26-án. Reggel 1/1 8 óraker élénkebb harc kezdődik, az eső utáni reggelre gyenge idő lett. Éjjelre a harc hevesebben tombolt és szerencsésen eltöltöttük a karácsonyi ünnepeket is. Az ellenség erősen megvetette a lábát itt, s tartja magát.

27-én. Reggelre hűvös, esős idő lett, a vonalon csend van egész nap. Éjjelre, az ellenség részéről erősebb támadást várva, a biztonság kedvéért staffelünknek hátra kellett vonulni és 14 kilométerre egy erdőszélen töltöttük az éjet. Az eső esett egész éjjel, így hatalmas tüzek mellett virradtunk meg.

28-án. Kora reggel vissza kellett vonulnunk a battériához. Az éjjeli esőt igen erős havazás váltotta fel, átázva érkeztünk vissza helyünkre és a tüzek mellett hozzáfogtunk átázott ruhánk szárításához. A havazással együtt hideg idő lett.

Ugyancsak a mai nap battériánk parancsot kapott Brzeszkóba való marsolásra, hova a késő délutáni órákban el is indult. A fentebbi állomáson kellett volna vagoniroznunk, hogy Szerbiába menjünk. Ezen útnak épp felét tettük meg, mikor újabb parancssal visszarendelték battériánkat elhagyott állásába. Így egész éjjel meneteltünk, 32 kilométer utat tettünk meg.

29-én. Reggel erősen átfázva érkeztünk vissza és az előbbi életmódot újból felvettük. Oly örömmel foglaltuk el táborunkat, mintha csak itt születtünk volna, ezen percben tán még a hazai békés otthonnal sem cseréltünk volna.

A mai nap kisebb harcok folynak. Ma megint eső és havaseső szeszélyeinek vagyunk kitéve. Sokszor elgondolkodom, hogy egy ember miként bírja ezt ki, és még miket kell átélnünk!

Az éj folyamán töltünk balra volt hallható kisebb harc.

30-án. Reggel kisebb gyalogsági tűz kezdődik, melybe olykor egy-egy ágyúlövés vegyül. Itt az ellenség napok óta nem fejt ki nagyobb tevékenységet, ellenben a bal szárnyon nagyobb erőket koncentrálnak és szerencsét akar próbálni. A délután folyamán élénkebb tüzelés kezdődött, mely az est beálltával megszűnt és az éj is csendben múlt el.

31-én. Gyengébb ágyútűz, az ellenség is viszonyozza.

Ma erősen havazik, erős téli nap van. Az év utolsó napját szintén a szabadban töltjük egyhangúságban.

Az éj folyamán gyengébb ágyútűz zavarta a csendet.

Így küzdöttük le az ó-évet.

Vajon mit hoz a jövő?